

« Dette er det vanskeligste av alt: å være seg sjøl – og synes at det duger »

En autoetnografisk artikkel om avvisning i akademien

“This is the hardest part: To be yourself and think it is enough”

An Autoethnographic paper about failure in the academy

Ann-Mari Lofthus

Førsteamanuensis, Institutt for psykisk helse og sykepleievitenskap, Høgskolen i Innlandet

annmari.lofthus@inn.no

Sammendrag

Hvorfor skal vi være åpne om det vi mislykkes med, når det er suksesshistoriene som ønskes? Følelse av skam og utilstrekkelighet følger hverandre tett, men det er lite snakk om det i akademien. Aldri har det vært så mange som tar en doktorgrad i Norge, men bak disse tallene ligger det også mye revisjonsarbeid og avvisninger. Rask gjennomstrømming og effektive studieløp ser ut til å være nøkkelen til en vellykket akademisk karriere, selv om motgang også er en del av dannelsesreisen. Jeg benytter autoetnografisk metode for å belyse opplevelsen av å ikke lykkes på første forsøk. Ved å bruke meg selv og mine erfaringer er intensjonen å belyse et fenomen mange snakker om, men synes det er vanskelig å innrømme åpenlyst – hvordan kan en faglig underkjennelse utløse en identitetskrise. Men, disse utfordringene gir også dypere kunnskap og forståelse på flere plan i livet.

Nøkkelord

autoetnografi, avvisning, åpenhet, skam, doktoravhandling

Abstract

Why be open about our failed attempts, when it is success stories we want? Failing brings about feelings of inadequacy and shame in us – feelings that are closely linked but hardly mentioned in academy. We experience an all-time high in submitting PhD theses in Norway, but behind the figures there are a lot of revisions and rejections. Fast production of outputs and successful courses of study seem to be the key for a successful academic career even though hardship also should be part of the academic sense of decorum. I am using autoethnography to investigate the experience of not succeeding in the first attempt to submit a doctoral thesis. My intention is to openly talk about not succeeding by means of using my personal experiences. I want to ask: a) How can the experience of rejection in academia set off an identity crisis? and b) How can such challenges afford profound knowledge and understanding in all areas of life?

Keywords

autoethnography, openness, shame, PhD thesis, failure

Innledning

2018 var et toppår for antall avlagte doktorgrader i Norge (Tønnessen & Fimland, 2019). Vi var 1564 doktorander som disputerte dette året. Bak disse tallene er det kandidater som har gått flere runder. Lie (2012) viser til ulike årsaker til at avhandlinger avvises, blant annet dårlig formulerte problemstillinger, dårlig begrepsavklaring, uklar metode og manglende

sjangerkunnskap om hva en ph.d.-avhandling egentlig er. Wittek (2013) understreker at det å mestre sjangerkravene til en doktoravhandling gir kandidaten struktur og retning. En konstruktiv veiledningsprosess er grunnleggende for et vellykket doktorgradsløp (Lied, Chen & Reikvam, 2013). Samtidig er det mange faktorer som spiller inn for at veien til doktorgraden skal gå på skinner og på normert tid.

Stensaker (2013) mener at i de siste 20 årene er ansvaret for gjennomføringen av doktorgraden gått fra den enkelte doktorand til å bli et organisatorisk ansvar, og hvor doktorgradsløpene er blitt mer ensartet og uniformerte, sammenlignet med tidligere. Forfatteren viser til at en doktorgrad har endret rolle, fra å være en hovedsakelig akademisk reproduksjon, hvor relasjonen stipendiat–veileder var det sentrale, til at doktorgraden har fått et samfunnsnyttig formål og at institusjonen har overtatt ansvaret for doktorgradsløpet. Han stiller spørsmålet: «Er det selve kunnskapen som er blitt utviklet eller foredlet, eller er det kandidaten selv?» (Stensaker, 2013, s. 99). Stensakers formulering leder meg til å tenke over min egen streben for å nå disputas. Klarte jeg å beholde meg selv, min egenverdi og selvrespekt når arbeidet mitt ble faglig avvist – Eller egentlig, når kvaliteten på det leverte produktet ikke holdt. Børli sier: «Dette er det vanskeligste av alt: Å være seg sjøl – og synes at det duger.»¹ Så, i denne streben etter den akademiske reproduksjon eller det samfunnsnyttige formål, klarte jeg å bevare min egenverdi, slik Børli beskriver?

Det fører meg til problemstillingen: *Hvordan kan en faglig underkjennelse utløse en identitetskrise, men også fremme en dypere forståelse og kunnskap på ulike plan i livet?* Jeg bruker mine opplevelser med å få underkjent en doktoravhandling, hvordan erfaringer med psykiske utfordringer hjalp meg gjennom den ekstra runden, og at revisjonsarbeidet styrket meg som pedagog og forsker. I autoetnografisk metode er det personlige erfaringer (auto) som danner empirien, og gjennom refleksivitet og teori (grafi) kan forskeren ha et kritisk blikk og kommentarer på de kulturelle erfaringene (etno) ved et fenomen som beskrives (Ellis, Adams & Bochner, 2011). Først forteller jeg min historie sitert fra e-poster, personlige notater, dagboksnotater og minner, for så å diskutere mine erfaringer gjennom bruk av refleksjoner og teori for å besvare min problemstilling.

14. desember, 2018

«This is the first time I have used the word «significantly» in a doctoral committee assessment», sa et av komitemedlemmene, mens vi ventet på signalet for å toge inn i auditoriet hvor disputasen min skulle holdes. Denne kommentaren var beviset på at jeg var anerkjent, og ikke lenger underkjent, som doktor og forsker (Lofthus, 2018).

Endelig ...

15. mars, 2017

«Vi beklager å måtte meddele at komiteen nedsatt for å bedømme din doktoravhandling leverte en enstemmig negativ innstilling 9.3.2017. Komiteen konkluderer med at det må gjøres store endringer i avhandlingen før den er verdig for forsvar.»

«Du kan levere inn ny avhandling tidligst 29.9.2017. Ved en annen gangs innlevering kreves det at avhandlingen er vesentlig endret i forhold til første innlevering.»

Jeg leste denne e-posthilsen fra fakultetet. «Hva er dette for noe tull!», var min første tanke. Jeg fikk stryk på avhandlingen min! Jeg hadde jo sendt inn en kreativ doktoravhandling med Mixed Methods-tilnærming, autoetnografiske elementer og filosofisk ståsted – hele greia.

1. Sitat av Hans Børli.

Jeg var så sikker på at komiteen ville godkjenne avhandlingen min, og at de ville like den så godt som meg. Komitemedlemmene fant avhandlingen både uklar og ustrukturert, og krevde at jeg skrev om kappen og den upubliserte tredjeartikkelen. Likevel, de lot det være en strime av håp i sin vurdering. Dermed var ikke sjangerkravet innfridd (Witteck, 2013). «Hva er det denne hersens kapp skal bestå av da, og hvordan kan jeg klare å komme i havn?»

For, denne avvisningen hjalp ikke på stresset jeg opplevde. Min framtid, på lik linje med andre stipendiater, opplevdes som høyst usikker (Kulås, 2019; Tønnessen & Fimland, 2019). Engasjementet som stipendiat var utgått for lengst, og jeg visste ikke hva jeg skulle gjøre i nærmeste fremtid. Jeg hadde levd i denne situasjonen i snart fem år. Forsinkelsene hadde flere grunner, men det hjalp ikke når tidsbruken skulle gjøres rede for (Lie, 2012). Jeg befant meg i skjærsilden, et sted mellom saligheten og fortapelsen. Salighet var å være ferdig med avhandlingen, disputere og komme meg videre i livet. Fortapelsen lå i helvetet å ikke ha noe å gå til, all usikkerheten og angsten på hva som ville komme. Uten innlevert oppgave var det utenkelig å søke på jobber – eller få noen, trodde jeg.

Der og da mista jeg all motivasjon og håp for fremtiden. I hvert fall i noen minutter. Heldigvis har «UFLAKS» vært en nær venn og en del av reisefølge mitt i mange år. Når han trer fram klarer jeg å rope på en annen nær venn, «DU LYKKES TILSLUTT». Jeg er privilegert som har slike venner når utfordringene står i kø. Så er det den tredje delen av reisefølge «SKAM», som er litt fram og tilbake.

Så, her satt jeg med reisefølget mitt; «UFLAKS», «DU LYKKES TIL SLUTT» og «SKAM». «UFLAKS» og «SKAM» slo seg sammen. De godtet seg over at jeg ikke hadde bestått. De bekreftet bare at jeg ikke har noe å gjøre i akademia. Jeg er jo bare en middelmådig akademiker og forsker. Egentlig er du bare mislykket, fortalte de meg. En stryk er langt fra en anerkjennelse.

Jeg ringte veilederen min. Hun var like skuffet som meg. Men, hun minnet meg på at jeg burde brukt noen flere måneder for å spisse og pynte på avhandlingen før jeg sendte den inn. Jeg så ikke hennes poeng før jeg sendte inn, men begynte å se et glimt av dette nå.

Jeg måtte ringe rundt til familie og venner og forklare hva som hadde skjedd. At jeg hadde mislyktes og strøket. Hvordan kunne jeg tro, som den første fra et lite bygdesamfunn litt bortafor Drammen, at jeg kunne bestå den høyeste akademiske graden? Jeg, som kom fra arbeiderklassen og bygda – Working Class Hero og bondestudent (Garborg, 1883; Lennon, 1970). Hvem var jeg til å ta en doktorgrad og tro jeg kunne bestå, med den «uakademiske» bakgrunnen?

Heldigvis fant «DU LYKKES TIL SLUTT» meg. Hun ropte på en annen venn, «UTHOLDENHET». Dette er øyeblikket hvor «UTHOLDENHET»s hjelp må være tilgjengelig. Det trengte jeg for å løpe den ekstra runden og passere målstreken. Etter noen dager bestemte jeg meg for å lytte til mine gode venner «DU LYKKES TIL SLUTT» og «UTHOLDENHET» og begynte «på'n igjen». Den tredje artikkelen ble skrevet på nytt, sendt inn og publisert noen måneder etter avvisningen. Jeg skrev avhandlingen om igjen. Denne gangen kunne jeg ikke misbruke min eneste sjanse til å nå mitt endelige mål – å bli ferdig med avhandlingen og bli en forsker.

I samtaler med de tre veilederne mine erkjente jeg behovet for å følge «den smale» akademiske stien. Ikke noe mer eksperimentell skriving. «Gjør som du blir bedt om og hold kjef!» tenkte jeg. Jeg måtte lytte til veilederens gode råd, som, klokkelig, ikke godtok mine krumspring. Komiteen ønsket en tradisjonell avhandling, strukturert etter IMRaD – introduksjon, metode, resultat og diskusjon (de Lange, 2013; Svensen, 2019). Dette var den eneste veien å gå, var mine tre veiledere enige om. Men, i deres faste beslutning, merket jeg hjertevarme og et ønske om at jeg skulle bestå neste runde og lykkes.

Omskrivingsprosessen ble en nyttig leksjon i ydmykhet.

Nashville, 13. mai 2017, kl. 07.05

«Jeg sa at jeg må revidere avhandlingen min, og jeg antar at det vil ta noen måneder til . . . »

Søren, dette er tredje gangen jeg detter ut under Skype-intervjuet fra en hotelloobby i Nashville. Jeg ringte opp igjen de som satt på Høgskolen. Heldigvis, resten av jobbintervjuet gikk veldig bra. Jeg turte ikke å tro at jeg ville få stillingen jeg hadde søkt på. Hvorfor skulle de velge meg – en mislykka akademiker? Jeg hadde en ekkel følelse. Var jeg ærlig og tydelig nok i intervjuet, eller hadde jeg dekorert sannheten for mye?

En time senere sendte jeg en e-post: «Bare for å oppklare. Komiteen avviste min avhandling og jeg kan ikke sende inn en revidert versjon før etter 29. september. Jeg beklager at jeg ikke var klar på dette punktet. Med vennlig hilsen, Ann-Mari Lofthus»

Et par uker etter fikk jeg jobben som høyskolelektor på et lærersted 25 mil hjemmefra, selv om avhandlingen min var avvist.

Urbana-Champaign 16. mai 2017, International Congress of Qualitative Inquiry

Jeg kjente henne igjen på det rødfargede håret. Vi hadde vært på en samling i Oslo uka før. Vi snakket ikke sammen da, men nå fikk jeg mulighet til å ta kontakt siden vi var to nordkvinner i USA. Jeg introduserte meg selv, og vi begynte en hyggelig passiar.

Hun spurte meg om hvor langt i doktorgradsløpet jeg var kommet. Jeg innrømmet, med utpreget skamfølelse, at komiteen hadde avvist avhandlingen min. «Ikke noe å bekymre seg for. Det skjer de beste. Bare se på meg!» Så lo hun godt. Det var en lettelse!

Hennes kommentar trøstet og hjalp meg. Hun var den første akademikeren jeg hadde møtt på de to månedene siden jeg mottok mailen fra fakultetet, som hadde lidd samme skjebne som meg. Det siste året hadde vært hardt å komme gjennom. Flere av mine stipendiat-kolleger hadde levert og disputert. De var doktorer nå. Jeg måtte vente og vente på min tur. Dette var prisen å betale for å være høy på seg selv, altfor selvsikker og ikke lytte til gode råd.

22. mars 2017 til 3. juni 2018

Mine veiledere holdt meg i stramt grep. Vi skrev en ny artikkel. så en ny kappe. Jeg skrev setninger og innholdet, men intet var overlatt til tilfeldighetene. Veilederne satt på ryggen min, og så meg i korta hele tida. Det var ingen frislipp av kua på den grønne enga, denne gangen.

Ukene og månedene fløy av gårde, og mye skyldtes det nitidige arbeidet med avhandlingen. Det ble en svært stressende periode. Jeg sto opp tidlig om morgenen, gjerne klokka fem, for å begynne å skrive. Så gikk jeg på jobb, underviste og veiledet studenter, utall av møter med mine nye kolleger. Jeg møtte en ny arbeidshverdag med andre regler, rutiner og utfordringer. Det var en krevende overgang fra å være en stipendiat med bekymring for meg selv og doktorgradsarbeidet, til å bli en lærer, pedagog og ny kollega med ansvar for studenter og undervisning.

En ny arbeidshverdag innebar et annet liv 25 mil unna hjemmet og mitt øvrige sosiale nettverk. I en situasjon hvor sosiale relasjoner og gode venner betyr mye, kjente jeg heller på ensomheten og stress. Ensomhet er jo et allmennmenneskelig problem (Svendsen, 2015). Egentlig er jeg svært ekstrovert og sosial, men jeg orket ikke å etablere nye vennskap utenfor arbeidstid. Det krevde overskuddsenergi jeg ikke hadde. Det sto i kontrast med at jeg var

privilegert. Min partner, familie og venner forsto og støttet mitt valg i å pendle. Det var viktig for at jeg kunne overleve min utgave av «Min kamp».

Pendlerlivet kostet meg svært mye penger. Høye reiseutgifter i form av bilhold, bensin og bompenger, kombinert med to steder å bo. Dårlig råd kom som en ekstra belastning i en allerede svært krevende livssituasjon. Ikke lønte det seg skattemessig heller. Utgiftene økte, og skattefradragene ble redusert (Lofthus, 2019).

Utgifter, pendling, søvnløshet og ensomhet var tydelige symptomer på stress og utbredt utbrenthet (Svartdal, 2019). Stressreaksjonene utløste også mangel på toleranse, sinne, frustrasjon og håpløshet. Jeg opplevde at mine verste sider ble synlige. Jeg var en ikke-likendes person. Jeg så ting og hendelser i et forvrengt bilde. Jeg hadde «ute av meg sjæl»-opplevelser som gjorde at jeg tvilte på virkeligheten. Dette var jo litt paradoksalt. Jeg forsket jo tross alt på psykisk helse. Jeg var utålmodig, beskyldte mine veiledere for å overse meg. Jeg måtte presse meg selv til å koble meg av det negative tankekjøret.

Jeg hatet det «ph.d.-udyret» jeg var blitt.

Livet mitt forsvant uten at jeg klarte å delta. Jeg følte meg som en barkebåt som drev nedover en stri vårbekk i mai. Jeg var for trøtt og sliten. Jeg led av kronisk søvnmangel. Jeg var heldig om jeg fikk sove to til tre timer om natta. For trett til å holde fokus på nødvendige sosiale relasjoner. Jeg følte meg som en eremitt. Jeg blei mannevond og lot det gå utover mine nærmeste. Det var vanskelig å holde hodet over vannet i en av mine mest krevende perioder i livet. Ensomhet. Tretthet. Følelsmessig mixed up.

Ulike leksjoner i ydmykhet.

4. juni 2018, utenfor Psykologisk fakultet, Universitetet i Oslo

Jeg skinte om kapp med sola mens jeg ventet på at min tidligere stipendiat-kollegas disputas skulle begynne. Vi hadde hatt den samme veilederen, men dagens kandidat var mye dyktigere enn meg, tenkte jeg.

Uansett, dette var dagen jeg sendte inn min nye doktoravhandling. Jeg følte meg fri og lykkelig, men jeg våget ikke å håpe at jeg klarte det nå. Jeg valgte å ikke si så mye om innleveringen denne gangen. Jeg hadde utarbeidet ulike scenarier om jeg ikke skulle lykkes. Jeg kunne jo gå opp som dr.philos. et annet sted . . . Jeg tok ingenting for gitt.

Ny leksjon i ydmykhet.

24. oktober 2018, i et auditorium i Oslo

Jeg kastet et blikk på mobilen før jeg startet timen. Oi. Der er en e-post fra min kontaktperson ved Medisinsk fakultet. Jeg var akkurat i ferd med å starte forelesningen, men jeg klarte ikke å la være å lese den. Hvis ikke ville tankene mine ha kretset rundt innholdet hele timen.

«Kjære Ann-Mari.

Fakultetet har glede av å informere om at avhandlingen din er godkjent for forsvar i disputas. Se vedlagte brev.»

I det øyeblikket skjønte jeg hvor høyt man kan trekke et lettelsens sukk.

Jeg ringte hovedveilederen min. Hun var så lykkelig på mine vegne, sikkert også sine egne. Denne gangen var mitt, eller vårt, arbeid verdig et forsvar. Jeg sendte komiteens vurderinger videre til henne og de to andre veilederne.

Det tok tre dager før jeg turte å lese komiteens tilbakemelding, til tross for at veilederne forsikret meg om dette var hyggelig lesning. Komiteens tilbakemelding var overveldende.

«Overall, the committee found this to be a well-structured and clearly written thesis. It is considered as an important contribution to the field of recovery as it reports important findings from the service users' perspective, and the use of collaborative research.

It is the assessment of the committee that the work contributes significantly to the scientific literature and is worthy of being defended as a PhD thesis. The decision is unanimous.»

En nyttig leksjon i ydmykhet.

Metode

Jeg ønsker å belyse hvordan en faglig underkjennelse utløser en identitetskrise, men også hvordan det på sikt fremmer en dypere forståelse. Faglig underkjennelse er skambelagt i akademia, og snakkes lite om. Mitt vitenskapsfilosofiske ståsted er pragmatisme, som har som formål å utforske hvordan vår kunnskap og viten utvikles (Hookway, 2008). Jeg mener at kunnskap er en sosial konstruksjon, hvor aktivitet og erfaringer blir prøvd mot eksisterende kunnskap for å utvikle ny viten. Ideer blir verktøy for å nå den nye viten gjennom «qualitative inquiry», som jeg velger å oversette med kvalitativ undersøkelse (Brinkmann, 2012).

«With regard to epistemology, pragmatism argues that all knowledge of the world is based on experience» (Morgan, 2013, s. 5656). Brinkmann (2012, s. 33–37) presenterer «den ontologiske trekanten» som et verktøy som dekker tre ulike analytiske ståsteder i kvalitativ undersøkelse, nemlig fenomenologiske aspekter (= menneskelige erfaringer), diskursive aspekter (refleksjoner), og forholdet subjekt–objekt (meg som subjekt og mitt forskningsarbeid som objekt). Da mener jeg at den ontologiske trekanten kan stå som en analytisk ramme i pragmatismen og autoetnografisk metode.

«Autoethnography is an approach to research and writing that seeks to describe and systematically analyze (graphy) personal experience (auto) in order to understand cultural experience (ethno)» (Ellis, Adams & Bochner, 2011, s. 1). I denne artikkelen blir «auto» og «grafi»-delen en kombinasjon av beskrivelser av opplevelser og refleksjoner som gir en systematisk utforskning av personlige erfaringer. Beskrivelser og refleksjoner er satt inn i en kontekst som sier noe om en kulturell erfaring, «etno», som er i tråd med mitt pragmatiske ståsted. I dette tilfellet er det flere kulturelle erfaringer jeg ønsker å belyse; endret identitet, kommunikasjonsprosess og kvalitetskrav i akademia.

Autoetnografi har fått stort nedslagsfelt i deler av akademia, og det eksisterer flere retninger (Anderson, 2006; Bochner & Ellis, 2016; Denzin, 2003). Jeg befinner meg i leiren «evocative autoethnography» hvor «levendegjorte følelser» skal bringe frem utforskning i egne følelsesmessige reaksjoner hos leseren og gi en økt forståelse for kulturelle fenomener og hvordan de oppleves (Bochner & Ellis, 2016). Anderson (2006, s. 374–375) kritiserer denne retningen, med frykt for at denne følelsesmessige tilnærmingen vil ødelegge for metodens renommé. Tross kritikken mot «føleri» i vitenskapen, mener jeg at Bochner og Ellis (2016) motiverer meg til å utfordre IMRaD-struktur og dermed å sprengte rammer for hvordan vitenskap kan formidles. I mitt doktorgradsarbeid har jeg forholdt meg strengt til IMRaD-strukturen. Nå ønsker jeg å benytte mine egne narrativer som empiri, min kreativitet og humaniora-bakgrunn for å anerkjenne skriveprosessen som et viktig verktøy for å forstå kulturelle fenomener (Sørly & Blix, 2017; Wold & Uverud, 2019). Refleksjoner,

vitenskap, teori og skjønnlitteratur mener jeg bidrar til å analysere og forstå meg selv og den sammenhengen jeg befinner meg i. Min historie, eller mitt narrativ, er også en måte å utforske et fenomen på. Da tjener skriveprosessen flere formål samtidig: terapeutisk, men også en dypere forståelse om ervervet kunnskap.

For meg er det å skrive min egen historie en analyse i seg selv. Min bakgrunn som historiker og folklorist gjør det viktig å anerkjenne den personlige fortellingen som kilde. Dette handler om svært nær fortid, og hvordan kan jeg benytte mitt narrativ som empirisk materiale? Jeg velger å benytte Denzins (1989) definisjon, referert i Sørly og Blix (2017, s. 2020): «A narrative story that tells a sequence of events that are significant for the narrator and his or her audience. A narrative story has a plot, a beginning, a middle and an end. It has an internal logic that makes sense to the narrator. A narrative relates events in a temporal, causal sequence.»

Slik jeg forstår Denzins definisjon, er historien av betydning for fortelleren og den inneholder flere deler med en (nokså) logisk rekkefølge, med en begynnelse, en midt del og en slutt. Jeg velger å bruke begrepene narrativ, historie og fortelling om hverandre. Min historie er hva Ellis et al. (2011) omtaler som «epiphanies». Det er personlige erindrede livsøyeblikk av avgjørende betydning, og som kan føre mennesket inn i en eksistensiell krise. Det å ikke nå opp til en gitt akademisk standard førte meg inn i en identitetskrise. Jeg vil videre sette kriseopplevelsen inn i en teoretisk ramme.

Diskusjon

Ydmykhetens trell

Min historie beskriver opplevelsen av å være i en svært underlegen posisjon. De situasjonene jeg beskriver i innledningen handler om å strebe etter en personlig og faglig anerkjennelse. Hegel (1994, s. 151–158) beskriver forholdet mellom «herre og trell» som individets streben etter anerkjennelse. Trelldommens åk oppleves dekkende for den krisen en avvising utløser.

Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770–1831) tok utgangspunkt i føydalsamfunnets strukturer. I Tyskland varte livegenskapen fram til 1816, altså ni år etter at *Åndens fenomenologi* kom ut i 1807. Hegel beskriver livegenskapens vesen (Stearns & Chapman, 1975; Tøllefsen, 2019). Ordets opprinnelige betydning er «det å tilhøre en med egen kropp», og den følelsen hadde jeg som en doktorgradsstudent. I et herre–trell-forhold innehar herren en overlegen posisjon. Trellen er juridisk bundet til sin herre. Mine veiledere var mine herrer, jeg var trellen.

Ifølge Hegel (1994) avdekker trellen sannheten om seg selv gjennom sitt forhold til herren.² Herren styrer alt hva trellen skal gjøre og beskriver dens utvikling mot en anerkjennelse. Trellens utvikling av selvbevissthet og anerkjennelse betinger, ifølge Hegel, frykt for at herren kan true hans eksistens, krav om å tjene og adlyde ham i ett og alt, og kravet om arbeid med en uavhengig størrelse, også kalt «tingen». Hvis ikke den rette formen for frykt, tjene og arbeid er til stede, vil ikke denne anerkjennelsen finne sted.

Gjennom arbeidet med å utvikle den uavhengige størrelsen «tingen», må trellen jobbe for å få kontroll over den. Det medfører en underkastelse til både herren og til «tingen» i seg selv. Trellen får ingen umiddelbare fordeler av sitt produktive arbeid. Dette gjør at trellens

2. Denne fremstillingen er basert på Dr. Gregory Sadlers videoforelesning «G.W.F. Hegel on The Master's Position in the Master Slave Dialectic–Philosophy Core Concepts», <https://www.youtube.com/watch?v=OkrYIEwom9g&t=171s>

selvbevissthet blir helt annerledes enn herrens. Tingen blir en forlengelse av herren. Men, arbeidet med «tingen» gjør trelen bevisst på sin egen makt; trelen kjenner «tingen» best fordi han/hun har jobbet med den. Trelen utvikler en bevissthet om seg selv gjennom denne prosessen. Herren, på sin side, er avhengig av trelen for å opprettholde sin overlegne posisjon og balanse i relasjonen.

Hvordan kan jeg overføre dette til mitt doktorgradsløp som ble avsluttet over 200 år etter at denne teorien ble lansert? Ved å bruke Hegels dialektikk om tese-antitese-syntese (Maybee, 2016). Tesen, altså betingelsene for trelens utvikling av anerkjennelse var ikke innfridd hos meg. Jeg fryktet ikke nok. Jeg respekterte ikke nok at min profesjonelle og faglige eksistens var avhengig av veiledernes innsikt og kunnskap. Mitt arbeid med «tingen», eller avhandlingen, inneholdt ikke elementene frykt og ukritisk å adlyde. Jeg lyttet ikke godt nok til veiledernes innsigelser i første runde, eller jeg tjente dem ikke godt nok. Manglende respekt for sjangerkravene til en doktoravhandling var også en medvirkende årsak til at jeg ble underkjent (Lie, 2012; Wittek, 2013). Dette forrykket balansen som Hegel beskrev for at en anerkjennelse kan finne sted.

I neste runde med omskriving, som blir antitese, mener jeg at Hegels beskrevne balanse ble opprettet. Jeg fryktet for min egen eksistens som forsker og akademiker. Jeg forsto at frykten for mitt eget akademiske liv var reell. Jeg hadde en sjanse til – kniven på strupen – hvis ikke var det over og ut. Denne gangen var det veiledernes makt jeg måtte forholde meg til (Lied et al., 2013). Men, som Aasland (2016, s. 11) viser til: «En veileder er en veileder ikke for sin egen skyld, men for den andres». Veiledernes faste grep var nødvendig for å få meg gjennom. Det var klar tale som gjaldt. Jeg overga deler av min autonomi og selvsikkerhet til veilederne. Dette gjorde noe med meg. Jeg strevde for å oppnå faglig anerkjennelse, men tvilte hele tiden på om jeg var god nok i academia. Arbeidet med ny avhandling ble for meg både en personlig utvikling og en akademisk reproduksjon.

Syntesen, slik jeg ser den, er kunnskapen og anerkjennelsen jeg sitter igjen med etter endt prosess. En del av anerkjennelsen er lært ydmykhet i form av å adlyde. Jeg fant dette utfordrende, men i ettertid, svært berikende. Det er flere forhold som kan nevnes. Det er utfordrende å være i en veiledningssituasjon i voksen alder, særlig når stahet og vilje er det som har drevet deg fremover og gjort at du har overkommet de hindringer som dukket opp i tidligere livsfaser. Veiledning handler om å nullstille seg og bli mottakelig for andres meninger. I arbeidet med «tingen», eller avhandlingen, opplevde jeg både en ny innsikt som går bakom både faglig kunnskap og menneskelig innsikt. Jeg fikk kjenne på ufrihet og tap av selvstendighet, og vant både indre og ytre anerkjennelse som følge av en personlig krisetilstand. Gjennom hardt arbeid anerkjente jeg min kompetanse, og den ytre lå i at avhandlingen ble godkjent. Denne kunnskapen kan forstås som syntesen. Samtidig var mine egenskaper som stor arbeidskapasitet, et glødende engasjement, samarbeidsevner og selvstendighet viktige faktorer som stipendiat (Lied et al., 2013).

Identitetskrise og korsvei

Min historie beskriver et avgjørende øyeblikk i livet mitt, som førte meg inn i en kritisk tilstand, en «epiphany» (Ellis et al., 2011). Underkjennelsen opplevdes som en identitetskrise. Jeg begynte å stille meg spørsmål om hvorvidt forskning og academia var det rette yrkesvalget for meg. Er jeg god nok? Er jeg kritisk nok? Er jeg dyktig nok sammenlignet med mine kolleger? Jeg skulle ønske jeg var like dyktig og klarttenkende formulert som min tidligere stipendiatkollega, Trude. Hun mestret autoetnografi godt i sin avhandling, for ikke å snakke om nå! (Klevan, 2017; Klevan, Karlsson & Grant, 2019). Hun beskrev sin vei gjennom

doktorgradsløpet ved bruk av autoetnografisk metode. Min identitetskrise gikk på at jeg ikke dugde i akademia.

Jeg befant meg foran en korsvei for å finne ut om mitt videre karriereløp. Jeg sto i begynnelsen av mitt *Via Dolorosa*, som på latin betyr «smertens vei» («*Via Dolorosa*», u.å.). Jeg hadde lagt inn egne bønnestasjoner og stoppesteder for å minnes mine egne lidelser. Min mentale smerte red meg i bølger. Jeg var inne i tankekjør jeg ikke kunne styre. Det føltes som å sitte ved en motorvei og la hodet følge alle bilene som passerte i begge retninger. Det ble stressende etter hvert og gjorde det vanskelig å se fremover. Jeg vendte blikket innover i mitt eget sinn.

Smerten og lidelsen inntar mange former i et stresset sinn. Tornekransen var representert ved min evne til å plage meg selv med «*hvorfor akkurat meg?*»-spørsmålet. Den red hjernen min daglig. Følelsene skiftet mellom selvmedlidenhet, forbannelse, sinne, frustrasjon og fortvilelse. Jeg ble en dyktig flagellant som drev med selvpisking og selvplaging ved hjelp av spørsmål som ikke lot seg besvare før jeg hadde fått avhandlingen godkjent. Korset ble et åk som gjorde at jeg aldri kunne ta meg mentalt fri fra doktorarbeidet. Tankene kretset rundt alle problemstillingene ustanselig.

En korsvei provoserte frem et valg. Jeg kunne fortsette rett fram, eller svinge av til venstre eller høyre. Nå var tida inne for å reflektere og kjenne etter hvordan de ulike alternativene opplevdes. Valgte jeg veien til venstre, ble det et liv utenfor akademia. Jeg kunne slutte som forsker og gå tilbake til det jeg hadde gjort før – «det ordentlige arbeidslivet». Retningen til høyre var inn på et helt nytt fagfelt. Kanskje jeg skulle utdanne meg til fagarbeider i et industrifag og ha like god lønn når jeg var ferdig utdannet, som jeg hadde som akademiker med 30 års fartstid? Jeg kunne jobbe i en næringspark som lå bare 20 minutter unna hjemme, og unngå pengesløsning og ødsling av tid som følge av pendling. Slippe å bruke hodet på uvesentlige problemstillinger, og bare konsentrere meg og faglige utfordringer? Nei, ikke relevant det heller. Mitt største ønske var å fortsette rett fram på karriereveien, og se framover til en disputas. Jeg måtte klare det. Da gjaldt det å sette inn alle ressurser som fantes. For å komme over den skammen jeg kjente på, valgte jeg å være åpen om mine negative erfaringer.

Du kan aldri gå inn igjen i skapet

Tidligere erfaringer med åpenhet har både vært lærerikt og gitt mye innsikt. Noe er mer dyrekjøpt enn annet (Lofthus, 2016). Åpenhet er et tveegget sverd som på den ene siden gir status. På den andre siden kan den innebære ytterligere stigma, diskriminering og forsterkede barrierer. Jeg har jobbet i mange år med å øke forståelsen for psykiske utfordringer. Jeg underviser, holder foredrag og skriver om mine erfaringer med psykisk uhelse, noe jeg omtaler som «mitt levde liv». Jeg forklarer hvordan det har vært å være ekskludert fra behandling fordi jeg ikke har vært «psyk nok». Disse erfaringene om avvising og manglende faglig anerkjennelse førte meg inn i en stilling som stipendiat.

Samtidig har vi Børlis (2018) ord om at det vanskeligste er å være seg sjøl og synes at det duger – når du er i en kultur som preges av elitisme, kritiske grunnholdninger og fasade. Fra mitt doktorgradsarbeid kjenner jeg godt igjen elementer som Callahan (2008) beskriver i sin artikkel «*Academic Outings*». Hvordan vi mennesker forsøker å skjule og skammer oss over vesentlige deler av oss selv som vi selv mener ikke tilhører «normalen» i akademia. Hvordan vi bruker masse energi på å opprettholde en fasade vi tror er forventet og som gir oss en indre sannhet som ikke stemmer overens med vårt jeg. Dette misforholdet mellom livets realiteter og oppdiktete sannheter skaper stress og blir en livsløgn.

Vi blir som en nyoppsetning av *Vildanden* (Ibsen, 1991). Vi forsøker å skjule våre livsløgner, og vi tør ikke å tenke på den dagen vi blir avslørt av noen andre. Men, hva skjer når vi blir ærlige om vår hemmelighet? Når vi tør å komme ut av det berømmelige skapet eller trå over terskelen til det ukjente? Med denne artikkelen ønsker jeg å stille samme spørsmål som Ibsen (1991) gjorde med stykket *Vildanden* – vil mennesker få det bedre hvis ubehagelige sannheter om livene deres kommer fram? Så fort jeg forteller mitt eget narrativ om erfaringen, skjer det mye. For det første kan jeg ikke ta historien tilbake. Den fanger og farger meg og min indre og ytre identitet. Åpenheten gjør at jeg mister kontrollen på hvordan min «sannheten» forvaltes og forstås av andre. Jeg blir overgitt til deres sjenerøsitet og raushet. Det ligger i det jeg velger å kalle «åpenhetens tveeggede sverd». Du høster både anerkjennelse og kritikk for din åpenhet, men du slipper å leve i en indre uoverensstemmelse.

Min livserfaring som å være en del av «dem», og ikke bare «oss» har vært lærerik. Jeg har opplevd å stå i «Paradoxical Space» (Rose, 1993). Det oppstår når du blir en del av en minimalisert gruppe som ikke umiddelbart inkluderes i majoriteten. Det å være «en av de andre» gir deg noen personlige erfaringer som kan brukes på en konstruktiv måte senere. I mine nye roller som pedagog og forsker kan jeg identifisere meg med både trelen og herren. Det å ha opplevd marginalisering i ulike former, gir deg også en innsikt som forplikter. Det gir meg et ansvar for å løfte opp og teoretisere opplevelsen av marginalisering for å gi en bredere forståelse. Samtidig kan jeg aldri gå inn igjen i skapet – og ta tilbake min tidligere identitet.

For å gå tilbake til Hegels (1994) teori innebærer rollen som trelle, eller student, at vi befinner oss i en «liminal space», på terskelen mellom to tilstander (Irving, Wright & Hibbert, 2019), og hvor vi som subjekt er «verken eller» og på vei mot noe annet. Trelen er lærlingen og mesteren definerer hans eller hennes vilkår for eksistens. Det er også mesteren som avgjør når trelen eller «tingen» er bra nok, og ute av sin «liminal space».

Konklusjon

Faren min sa bestandig: «Du må erfare for å lære, Ann-Mari». Han fikk rett. Jeg har lært mye av å bli faglig avvist i akademia. Jeg innfridde ikke kvalitetskravene som var satt. Men det er ikke jeg som menneske som ikke duger, men hva jeg leverte der og da, som også var påvirket av utenforliggende faktorer. Det er skambelagt både i akademia og i samfunnet for øvrig å mislykkes, men streben kan være nødvendig for å nå en økt faglig og menneskelig innsikt. Det krever tid og ressurser. Dette faktum mener jeg er underkommunisert i akademia. Læring er modning av kunnskap, og har dårlige vekstvilkår med stress og harde krav.

Å oppnå modenhet handler også om å respektere sjangerkrav og det å bli trygg på sine faglige evner er grunnleggende uansett på hvilket nivå en befinner seg. Det sier meg at mitt pedagogiske virke også skal formidle flere ting; faglig kunnskap, sjangerkrav, og at læringen skal være dannelse og personlig utvikling.

Nederlagsopplevelser inneholder både faglig kunnskap og innsikt i menneskesinnet. Dette overfører jeg til min rolle som pedagog. Jeg vet hvordan det er å befinne seg i trelens, eller students, sko. I vår tid, som preges av vellykkethet, kan jeg representere den som mislyktes, men også vise at hardt arbeid med «tingen» gir seier til slutt. Det er mange av oss som ikke lykkes på første forsøk, og vi er ikke godt synlige i akademia. Når vi lykkes, får vi bevist at vi duger som akademikere og mennesker, vi også. Dette er noe jeg ønsker å formidle tilbake til akademia.

Litteratur

- Aasland, D. G. (2016). Veiledningens etiske forutsetninger. I S. B. Eide, H. H. Grelland, A. Kristiansen, H. I. Sævereid & D. G. Aasland (red.), *Til den andres beste. En bok om Veiledningens etikk*. (6. opplag. utg.). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Anderson, L. (2006). Analytic autoethnography. *Journal of Contemporary Ethnography*, 35(4), 373–395.
- Bochner, A. & Ellis, C. (2016). *Evocative autoethnography: Writing lives and telling stories*. Abingdon: Routledge.
- Brinkmann, S. (2012). *Qualitative inquiry in everyday life: Working with everyday life materials*. London: Sage.
- Callahan, S. B. D. (2008). Academic outings. *Symbolic Interaction*, 31(4), 351–375.
- de Lange, T. (2013). Stykket og helt: erfaringer fra det å skrive en artikkelbasert avhandling. *Uniped*, 36(4), 20–31.
- Denzin, N. (2003). Performing [auto] ethnography politically. *The Review of Education, Pedagogy, Cultural Studies*, 25(3), 257–278.
- Ellis, C., Adams, T. E. & Bochner, A. P. (2011). Autoethnography: an overview. *Historical Social Research/Historische Sozialforschung*, 273–290.
- Garborg, A. (1883). *Bondestudentar*. Bokselskapet.no.
- Hegel, G. (1994). *Åndens fenomenologi*. Oslo: Pax forlag.
- Hookway, C. (2008). Pragmatism. Hentet fra <https://plato.stanford.edu/entries/pragmatism/>
- Ibsen, H. (1991). *Vildanden*. Oslo: De norske bokklubber.
- Irving, G., Wright, A. & Hibbert, P. J. M. L. (2019). Threshold concept learning: emotions and liminal space transitions. *Management Learning*, 50(3), 355–373. DOI: <https://doi.org/10.1177/1350507619836062>
- Klevan, T. (2017). *The importance of helpful help in mental health crises: experiences, stories, and contexts—a qualitative exploration*. Universitetet i Sørøst-Norge, Drammen.
- Klevan, T., Karlsson, B. & Grant, A. (2019). The Color of Water: An Autoethnographically-Inspired Journey of My Becoming a Researcher. *The qualitative report*, 24(6), 1242–1257.
- Kulås, G. (2019, 02.01). Nytt år uten fast jobb? *Klassekampen*. Hentet fra <https://www.klassekampen.no/article/20190102/ARTICLE/190109999>
- Lennon, J. (1970). *A working Class Hero*.
- Lie, S. (2012). *Slipp ordene løs!: skriveprosess og fagtekster*. Trondheim: Tapir akademisk.
- Lied, G. A., Chen, J. & Reikvam, H. (2013). Forskningsveiledning—en av de essensielle faktorene på «veien til doktorgrad». *Uniped*, 36(04), 45–54. Hentet fra <https://www.idunn.no/uniped/2013/04/forskningsveiledning-en-av-de-essensielle-faktorene-paa-v>
- Lofthus, A.-M. (2016). Diagnosen blir ikke glemt når kameraene er slått av. Hentet fra <http://www.nrk.no/ytring/diagnosen-blir-ikke-glemt-nar-kameraene-er-slatt-av-1.12889424>
- Lofthus, A.-M. (2018). *A study of Norwegian service users' experiences with Assertive Community Treatment*. Universitetet i Oslo, Oslo.
- Lofthus, A.-M. (2019). Regjeringens uutholdelige frekkhet. Hentet 16.06.2019 fra <https://www.nrk.no/ytring/regjeringens-uutholdelige-frekkhet-1.14495817>
- Maybee, J. E. (2016). Hegel's dialectics. I *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Hentet fra <https://plato.stanford.edu/entries/hegel-dialectics/>
- Morgan, D. L. (2013). *Integrating qualitative and quantitative methods: A pragmatic approach*. New York: Sage Publications.
- Rose, G. (1993). *Feminism & geography: The limits of geographical knowledge*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Stearns, P. N. & Chapman, H. (1975). *European society in upheaval: social history since 1750*. New York: Macmillan.
- Stensaker, B. (2013). Doktorgradsløpet: fra et individuelt til et organisatorisk ansvar. *Uniped*, 36(04), 98–108. Hentet fra <https://www.idunn.no/uniped/2013/04/doktorgradsloepet-fra-et-individuelt-til-et-organisatorisk>
- Svartdal, F. (2019). Stress. *Det store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/stress>

- Svendsen, L. F. H. (2015). *Ensomhetens filosofi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Svensen, H. H. (2019). Å skrive for livet: populærvitenskap, forskermemoarer og IMRAD. I *Kreativ akademisk skriving* (s. 157–178).
- Sørly, R. & Blix, B. H. (2017). *Fortelling og forskning: Narrativ teori og metode i tverrfaglig perspektiv*. Stamsund: Orkana forlag.
- Tøllefsen, T. O. (2019). Livegenskap. *Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/livegenskap>
- Tønnessen, E. & Fimland, Ø. (2019). Rekord i avlagte doktorgrader. 42 prosent avlagt av utlendinger. Nord og OsloMet øker mest. Ny statistikk. Aldri før har det blitt avlagt flere doktorgrader i Norge enn i 2018. Hentet fra <https://khrono.no/doktorgrad-nifu-nord/rekord-i-avlagte-doktorgrader-42-prosent-avlagt-av-utlendinger-nord-og-oslomet-oket-mest/267239>
- Via Dolorosa. (u.å.). Hentet fra https://www.naob.no/ordbok/via_dolorosa
- Witteck, L. (2013). Sjanger som struktur for doktorgradsløpet og veien videre som forsker. *Uniped*, 36(04), 5–19. Hentet fra <https://www.idunn.no/uniped/2013/04/sjanger-som-struktur-for-doktorgradsloepet-og-veien-videre-s>
- Wold, K. & Uverud, G. (2019). *Helsefremmende skriving (2. utgave. ed.)*. Oslo: Gyldendal.